

Robert Grah
direktor Pomurske gospodarske zbornice

INTERVJU

»Možnost za razvojni preskok je, če nas energetska kriza ne upočasni«

»Dosedanja gospodarska rast nam daje možnost za razvojni preskok in upamo, da nas energetska kriza ne bo upočasnila oz. ustavila in nam pobrala prihranke in dobičke iz preteklih let,« pravi Robert Grah, direktor Pomurske gospodarske zbornice.

Barbara Perko, foto: arhiv Pomurske gospodarske zbornice

Pomursko gospodarstvo je v dobri kondiciji. Kaj je tisto, kar vas najbolj navdaja z optimizmom, ko razmišljate o prihodnosti pomurskega gospodarstva?

To je stabilnost in konkurenčnost pomurskega gospodarstva ter dobra geostrateška pozicija, v radiju 300 kilometrov imamo 20 milijonov potrošnikov. Imamo stabilne panoge, uporablja se najsodobnejša tehnologija in proizvajajo se visoko kakovostni izdelki in rešitve, ki globalno dosegajo konkurenčnost in najvišjo dodano vrednost. Rastemo organsko, to je 10 do 15 odstotkov na leto, kar je raven, ki jo naša podjetja in regija še zmorejo. Za nami je odlično poslovno leto. Ustvarili smo za Pomurje rekordne tri milijarde evrov prihodkov, 120 milijonov evrov čistega dobička, imamo več zaposlenih in višje plače. Iz leta v leto imamo več podjetij, ki dosegajo nadpovprečno dodano vrednost, teh imamo zdaj že eno tretjino.

Katere panoge so trenutno najmočnejše?

Najmočnejše in najbolj stabilne gospodarske panoge v regiji so panoge iz predelovalne industrije (kovinska, agroživilska in elektro), ki prinašajo 43 odstotkov vseh prihodkov in tudi največ zaposlujejo. Kovinska in elektro industrija sta se soočali z nekaj težavami zaradi dobave surovin. V elektro industriji

imajo težave zaradi pomanjkanja določenih komponent. Agroživilska panoga je tista, ki je pomembna za Slovenijo, če želimo biti samooskrbni. Gradbeništvo je ena izmed zelo stabilnih panog, tako je bilo tudi v času recesije. Imajo dobre produkte, so dobro organizirani. Trenutno imajo težavo z rastjo cen surovin. Kar se tiče turizma, vedno pravim, da imamo tukaj glede na naravne danosti velike rezerve. Težava so kadri.

Trenutno sta najpomembnejša izvozna trga Nemčija in Avstrija. Kje še išče pomursko gospodarstvo svoje priložnosti?

Predvsem lahko izpostavimo vedno večjo izvozno naravnost pomurskih podjetij na vse svetovne trge. Poleg že navedenih najpomembnejših izvoznih partneric Pomurja - Nemčije in Avstrije, ki predstavljata več kot polovico celotnega izvoznega trga, so omembe vredne še Madžarska, Hrvaška, Švica in Srbija. Odpira se Belgija in tudi bližnji vzhod (Emirati, Saudska Arabija), Alžirija in nekaj malega Japonska.

Pomursko gospodarstvo je lani ustvarilo rekordne tri milijarde evrov prihodkov. Tretjina podjetij dosega nadpovprečno dodano vrednost.

Velika težava so kadri. Kako se spopadate s tem izzivom?

Zaradi krepitve gospodarske moči regije se beleži upad števila brezposelnih na najnižjo raven v zadnjih tridesetih letih in vedno večja težava je zagotavljanje ustreznega števila kvalificiranih kadrov. To rešujemo predvsem z zaposlenimi iz sosednjih držav - Hrvaške in Madžarske, nekaj tudi iz nekdanjih jugoslovanskih republik, predvsem v kovinski industriji in gradbeništvu. Imamo pa tudi težavo s tem, da smo blizu meje in nam kadri odhajajo čez mejo. Tukaj bi zadevo lahko reševali z ugodnejšo davčno politiko. Če bi za isti bruto dobili bistveno večji neto, bi, vsaj v primerjavi s plačami v sosednji Avstriji, mi marsikaterega delavca, ki je trenutno zaposlen v Avstriji, dobili nazaj.

Osnovna rešitev na območju Slovenije je promocija poklicno tehniškega izobraževanja med mladimi. To delamo skupaj s sosednjima madžarskima zbornicama že deset let v okviru čezmejnega Interreg projekta Right Profession - pravi poklic za razvoj. Naša podjetja mladim že v osnovni šoli predstavljajo možnosti, ki so znotraj podjetja. Pomembno je razvijati izobraževalni sistem: na eni strani imamo potrebe gospodarstva po specifičnih poklicih, na drugi strani pa pomanjkanje ustreznih izobraževalnih programov, zato je nujna še

dodatna vzpostavitev vajeniških programov izobraževanja.

V lanskem letu smo dobili dva nova vajeniška programa – mehatronik in orodjar – letos pa še nov petletni 3+2 tehnični program Avto serviserja. Prizadevamo si za še več vajeniških programov, predvsem na področju agroživilstva in gradbeništva. Še več se moramo ukvarjati z mladimi, da pridejo na trg dela.

Kako so podjetja zadovoljna z vajeništvom?

Odziv podjetij je zelo dober. Na področju usposabljanja mentorjev znotraj podjetij smo ujeli še zadnji trenutek, ko imamo zaposlene, ki so mojstri svojega poklica in lahko predajajo znanje naprej. Med podjetji je ponekod večji interes, kot je možnosti znotraj izobraževanja. Moramo še spodbuditi interes med mladimi, trenutno pa je tako, da tisti mladi, ki se odločijo za vajeništvo, najdejo svoje mesto v podjetjih.

Celotno gospodarstvo se sooča tudi s težavami zaradi razmer v energetiki. V kakšnem položaju je Pomurje v primerjavi z ostalimi regijami?

Pri nas ni nič drugače kot v ostalih regijah, kljub temu da imamo še dodatno možnost izkoriščanja geotermalne energije.

Pa nismo nič na boljšem. Podjetja, ki so v času covid krize bila zaprta in niso obnovila dolgoročnih pogodb, imajo zdaj zopet prva težave, saj plačujejo nenormalne visoke zneske za energijo. Takšnih je trenutno od 20 do 30 odstotkov. Bojim se predvsem, da nas kljub dosedanji lepi gospodarski rasti in možnostih za razvojni preskok zdaj lahko upočasnijo oz. ustavi energetska kriza ter nam pobere prihranke in dobičke iz preteklih let.

Kako hitro bi podjetja potrebovala rešitev?

Časa ni več. Podjetja rabijo energetske kapacitete takoj, prvič zaradi stroškov in drugič zaradi podpisovanja novih pogodb za delo. Zelo težko je s kupci podpisovati dolgoročne pogodbe za naprej, če ne veš, kakšen bo strošek energije. Pri nekaterih podjetjih ta strošek že predstavlja tudi do 30 odstotkov proizvodne cene.

Nujna je še dodatna vzpostavitev vajeniških programov izobraževanja.

Kje menite, da ima pomursko gospodarstvo še rezerve, ki bi se jih dalo izkoristiti?

Vsako gospodarstvo ima rezerve, tudi pomursko. Danes lahko za Pomurje

povemo, da je regija rastočega gospodarstva z velikim gospodarskim in naravnim potencialom, ki ga dajeta reka Mura in geotermalna energija. Če pogledamo krivno sliko gospodarstva, imamo pozitiven trend dviga dodane vrednosti v že več kot 450 podjetjih, v katerih je 7.000 zaposlenih in ustvarijo povprečno med 60.000 in 80.000 evrov neto dodane vrednosti na zaposlenega. Ta podjetja generirajo večino regijskega neto čistega dobička in tukaj so še rezerve. Se pravi v znanju in tudi v geostrateški poziciji.

Ali se podjetja zavedajo teh rezerv?

Ne samo podjetja, tudi regija se tega zaveda, zato smo za vse projekte, ki jih naslavljamo z rezervami, uspeli pridobiti soglasje celotne regije. Eden potencialov je zagotovo vodni, kjer se dela na pripravi novih projektov in investicij. Največji je namakanje poljščin iz reke Mure. Tu govorimo o namakanju 15.000 hektarjev obdelovalnih površin. Danes jih namakamo nekaj manj kot tisoč. Ta projekt je v trenutni situaciji, ko se soočamo s hudimi sušami, zelo potreben, ne le za Pomurje, ampak za vso Slovenijo.

Potencial predstavlja tudi geotermija. Kar se tiče izrabe geotermije za namen zdraviškega turizma in kontrolirane kmetijske proizvodnje, pripravljamo znotraj Odbora za geotermijo pri PGZ predloge za neke vrste interventni zakon, ki bi omogočal enostavno in predvsem zadostno izkoriščanje tega naravnega vira (zadostne količine potrebne vode in normalne koncesije oz. glede na obnovljivi vir energije tudi brez koncesnin).

Rezervo in tudi prednost imamo v znanju, kar dokazujemo s podjetji, ki vsako leto rastejo in jim raste dodana vrednost.

Prednost posamezne regije je lahko tudi njena infrastruktura. Kako ste zadovoljni s trenutnim stanjem in kaj bi še želeli, da bi se postorilo na tem področju?

Ker regija leži tik ob petem evropskem prometnem koridorju, ki predstavlja eno najpomembnejših transportnih žil v Evropi, smo deležni sodobne cestne in železniške povezave, ki regijo povezuje z vsemi srednjeevropskimi gospodarskimi

in logističnimi središči. Ko so se nam te povezave odprle, smo postali zanimivi za investitorje. Mnogih investorjev brez kakovostne prometne povezave ne bi bilo.

V regiji je še športno letališče, primer-no tako za poslovne namene kot za razvoj turizma. Želimo pa si še dodatne železniške povezave Beltinci-Lendava in na tej trasi novega Logističnega centra, železniške povezave s sosednjo Avstrijo preko Gornje Radgone in dokončanja soboške obvoznice.

V okviru razvojnega programa, ki ga vodi zbornica, je v igri več projektov. Katere bi na tem mestu izpostavili?

Že omenjeni in predstavljeni projekt namakanja iz reke Mure. Predvsem pa projekt Talent centra po vzoru sosednjega Gradca. Talent center bi postavili pri Expanu. V njem bi se mladi iz 7. in 8. razredov osnovnih šoli preizkusili na skoraj 50 postajah, na kar bi dobili rezultat, ki bi pokazal, za katere smeri ima otrok talent in v katero smer bi svoje sposobnosti lahko naprej razvijal. Rezultate bi poleg otroka in njegovih staršev dobila tudi svetovalna služba v šoli. Želeli bi si, da bi bil Talent center namenjen otrokom iz vse Slovenije.

Pomemben projekt je tudi prej omenjen železniška povezava med Lendavo in Beltinci z izgradnjo logističnega centra, o čemer govorimo že zadnjih 30 let. Povezava je ključna za lendavsko gospodarstvo, ki se lepo razvija. Logistični center je potreben, ker vidimo, kako dobro se je logistika razvila tudi na sosednjem Madžarskem.

Želimo si tudi rekonstrukcijo športnega letališča Murska Sobota, ki trenutno deluje predvsem za namene prostega časa. Z rekonstrukcijo bi pridobili možnost tudi pristajanja nekoliko večjih letal za namene turizma. Zdaj se nam dogaja, da vozimo turiste z madžarskega letališča Heviz, ki je podobne velikosti in omogoča tudi pristajanje čarterjev. Poleg izrabe za turistične namene bi letališčno infrastrukturo uporabili še za protitočno obrambo. Trenutno nam te stvari izvajajo zunanji izvajalci, imamo pa vse možnosti, da bi to počeli tudi sami.

Napovedani naložbeni investicijski cikel podjetij je vreden več kot 200 milijonov evrov.

Za razvoj je pomembna digitalizacija. Kako ste zadovoljni z digitalizacijo poslovanja v regiji?

Najprej so se podjetja v regiji avtomatizirala, tudi s pomočjo tako imenovanega zakona za Pomurje, kar je pripomoglo k stabilnosti regije. Digitalizacija je nujna za napredek in podjetja se tega zavedajo, v zadnjih letih pa jo je zelo pospešila epidemija covid-19. Vse nove investicije so naravnane v smeri avtomatizacije in digitalizacije procesov.

Razvoja ni brez investicij. Kakšna je stopnja investiranja podjetij in katere investicije bi regija e potrebovala?

V zadnjih letih opažamo, da se vse tuje investicije, ki so prišle v regijo, širijo in razvijajo, prihajajo pa še dodatne. Tudi naša domača podjetja se lepo širijo in razvijajo. V podjetjih je treba zagnati že napovedani naložbeni investicijski cikel v vrednosti več kot 200 milijonov evrov (50 novih investicij).

Če pa želimo ta investicijski cikel zagnati in izpeljati, potrebujemo tudi investicije v t. i. osnovno infrastrukturo. Dokončati je treba murskosoboško obvoznico, radgonsko industrijsko cono, v kateri podjetja čakajo na nove investicije,

in dokončati vso kolesarsko infrastrukturo. Na področju turizma si želim, da bi povezali večja regijska upravna središča s turističnimi destinacijami. Ne samo kolesarsko, ampak tudi z nekimi shuttli, avtobusi.

Nujno bo posodobiti že dotrajano električno omrežje, saj si želimo čim več virov obnovljive energije in sončnih elektrarn. Interes naših podjetij po teh investicijah je velik.

Inovativnost je ključna za razvoj podjetij. Kako bi ocenili to področje v vaši regiji?

Inovativnost je vedno bolj prisotna v naših podjetjih, saj to nakazujejo novi produkti, ki so rezultat domačega znanja, in krvna slika gospodarstva, ki nazorno kaže, kako uspešna so razvojna in inovativna podjetja in kakšno dodano vrednost lahko dosega. Na zbornici temu področju posvečamo veliko pozornost že vsaj zadnjih dvajset let in v tem času je bilo nagrajenih že več kot 150 dobrih inovacij na regijski ravni. Smo pa ponosni, da so v zadnjih dveh letih prejemniki najvišjih

nagrad za zlate inovacije v državi končno tudi pomurska podjetja. Lani sta bili med zlatimi inovacijami na državni ravni dve pomurski inovaciji, letos ena. Končno smo prišli tja, kamor spadamo in si želimo, to so inovacije, ki pomenijo preboj regije in ustvarjajo dodano vrednost.

Dotakniti se morava tudi turizma, ki je pomemben del zgodbe. Kje se tukaj največ dela in kakšni so cilji?

Pomurje je v času epidemije covida-19 dokazalo, kako močna turistična destinacija je. Predvsem na račun naravnih danosti in odlične ponudbe turistično gostinskih podjetij. Imamo nekaj tako imenovanih magnetov (Expano, Stolp v Lendavi, Vulkanija ...) ter odlično kulinariko na zelo visoki ravni. Predvsem pa toplino pomurske ravnice in njenih ljudi. Prihajamo pa tudi na svetovni zemljevid športnih prireditev, saj smo ravno gostili in zaključili odlično svetovno prvenstvo v toplo zračnih balonih. To je bila odlična promocija naše regije in celotnega pomurskega gospodarstva. Čestitke organizatorjem za

lep dogodek, ki je bil po mojem mnenju trenutno najboljša promocija Pomurja v svetu.

V naslednjem letu moramo narediti regionalno turistično destinacijo, ki bi jo lahko razdelili tudi na štiri destinacije – Lendava, Gornja Radgona, Ljutomer in Murska Sobota, saj so vsaka svoja turistična zgodba. Izkoristiti moramo še druge danosti, ki jih imamo za športni in vinski turizem.

Inovacije pomenijo preboj regije in ustvarjajo dodano vrednost.

Vsi se zavedamo, da so pred nami zahtevni časi. Kaj pričakujete od leta 2023?

Težko je napovedovati prihodnost. So pa pred nami zahtevni in negotovi časi, povezani predvsem z obvladovanjem energetske krize in draginje, obvladovanjem surovinske krize in krize kadrov. Leto 2023 bo težko, se ga pa bomo lotili z optimizmom, novimi investicijami in si dali cilj, da bi bili čim bolj smooskrbni. ■

ArteX

- Regalni sistem Megarack
(paletni, polični, pretočni, prevozni, steborni oz. drive-in, push-back, itn ...)
- Polični sistem Maxirack
- Polični sistem Pikorack
- Konzolni regali
- Jekleni podesti

ArteX, ○

tovarna skladiščne opreme d.o.o. ○

Kolodvorska 43, 9220 Lendava, Slovenija ○

T: +386 (0) 2 577 62 57 ○

E: info@artex.si ○